

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ศิลปะสัมพันธ์ระหว่างชุมชนอัมพวากับราชสำนักสมัยรัชกาลที่ ๒ : ศึกษาเฉพาะงานจิตรกรรมบนฝาไม้ที่วัดกุฎีทองและวัดบางแคใหญ่ อำเภอมัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” เป็นการวิจัยบริสุทธิ์ (Pure Research) ที่มุ่งค้นหาความรู้ทางวิชาการเพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนอัมพวากับราชสำนักสมัยรัชกาลที่ ๑-รัชกาลที่ ๒ และศิลปะสัมพันธ์ระหว่างชุมชนอัมพวากับราชสำนักสมัยรัชกาลที่ ๑-รัชกาลที่ ๒ โดยศึกษาจากงานจิตรกรรมบนฝาไม้ที่วัดกุฎีทองและวัดบางแคใหญ่อำเภอมัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ในสภาพปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาภาคเอกสารและการศึกษาภาคสนามโดยทำการบันทึกภาพและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ด้วยตนเองระหว่างวันที่ 17-18 เมษายน 2553 แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาวิเคราะห์ในลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพโดยอาศัยข้อมูลเชิงคุณลักษณะซึ่งไม่สามารถแปลงเป็นตัวเลขได้ ต้องใช้หลักตรรกศาสตร์ช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งใช้ข้อมูลตามสภาพที่เป็นจริงโดยไม่มีการควบคุมตัวแปรในลักษณะการวิจัยเชิงพรรณนาเพื่อนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิจัยในลักษณะของการวิจัยเชิงพรรณนาพร้อมประกอบ โดยผู้วิจัยขอเสนอสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็น 2 ส่วนดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนอัมพวากับราชสำนักสมัยรัชกาลที่ ๑-รัชกาลที่ ๒

“ชุมชนอัมพวา” เป็นชุมชนริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง คลองอัมพวา และคลองสาขา ในท้องที่อำเภอมัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามเป็นชุมชนเล็ก ๆ ที่มีประวัติและมีความเป็นมาสืบทอดกันมาช้านาน ในอดีตเคยเป็นศูนย์กลางการค้าขายทางน้ำที่คับคั่ง มีตลาดน้ำ เรือนแพและบ้านเรือนปลูกขนานไปตามแนวคลอง ซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยนั้นเรียกชุมชนแห่งนี้ว่า “บางช้าง” เป็นชุมชนริมน้ำที่ทำสวนไม้ผลและพืชผักจนมีชื่อเสียงมีความเจริญทางด้านเกษตรกรรมและการค้าขาย จนมีตลาดเรียกกันว่า “ตลาดบางช้าง” เป็นตลาดน้ำขนาดใหญ่ที่เป็น

ศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนผลผลิตจากสวนแก๊พางซ้างและบริเวณใกล้เคียง มีนายตลาดเป็นสตรีชื่อ “น้อย” ซึ่งได้รับบรรดาศักดิ์เป็น “ท้าวแก้วผลึก” จากพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา อัมพวา แต่เดิมนั้นไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าสร้างขึ้นในสมัยใด รู้แต่เพียงว่าเคยรวมอยู่กับเมืองราชบุรี เรียกว่า “แขวงบางซ้าง” ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะแขวงบางซ้างขึ้นเป็น “อำเภออัมพวา” ตามชื่อคลองอัมพวาอันเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอ โดยให้อยู่ภายใต้การปกครองของเมืองสมุทรสงครามหรือจังหวัดสมุทรสงครามในปัจจุบัน

ชุมชนอัมพวาเป็นแบบอย่างการสืบรักษาชุมชนริมน้ำที่มีประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชาวชุมชนได้ร่วมกันสืบรักษาไว้ วิถีชีวิตชุมชนที่ใกล้ชิดผูกพันกับสายน้ำยังคงปรากฏอย่างโดดเด่นบ้านเรือนในอดีตที่ปลูกสร้างอยู่ริมคลองอัมพวา เป็นเรือนแพ จากนั้นเปลี่ยนมาเป็นเรือนไม้ริมน้ำ ซึ่งถึงวันนี้ชาวชุมชนยังคงรักษาเอกลักษณ์การตั้งถิ่นฐานแบบเดิมไว้ ชุมชนอัมพวาเป็นสถานที่ที่มีความพร้อม จึงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งได้รับการกล่าวขานชื่นชอบของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติโดยเฉพาะตลาดน้ำอัมพวาซึ่งเป็นตลาดริมคลองอัมพวา ในท้องที่ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา ด้วยเหตุที่ชุมชนริมน้ำคลองอัมพวา ยังคงรักษาเอกลักษณ์การตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิมไว้ค่อนข้างสมบูรณ์ จึงได้รับรางวัลชุมชนอนุรักษ์ดีเด่นประจำปี พ.ศ.2545 จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ นักท่องเที่ยวสามารถเดินเที่ยวชมชุมชนได้ โดยเดินไปตามทางเดินคอนกรีตริมน้ำที่อยู่ด้านหน้าเรือนแถวไม้ทั้งสองฝั่งคลอง มีสะพานคนเดินข้ามเชื่อมถึงกันเป็นระยะ อีกทั้งการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนภายใต้ โครงการ "อัมพวา-ชัยพัฒนานุรักษ์" ยังได้รับรางวัลชมเชยจากการประกวดรางวัลเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกแห่งองค์การยูเนสโกประจำปี พ.ศ.2551 อีกด้วย

ผลการวิจัยจากการศึกษาภาคเอกสารพบว่า ชุมชนอัมพวามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับราชสำนักในสมัยรัชกาลที่ 1 รัชกาลที่ 2 เนื่องจาก

- 1.1 เป็นเมืองที่ประสูติของสมเด็จพระอัมรินทรามาตย์ สมเด็จพระบรมราชินีในรัชกาลที่ 1
- 1.2 เป็นเมืองที่ประทับของรัชกาลที่ 1 เมื่อครั้งดำรงพระยศเป็นหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี หลังจากเสียดังกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่าในปี พ.ศ.2310
- 1.3 เป็นเมืองพระราชสมภพของรัชกาลที่ 2
- 1.4 เป็นเมืองที่ประสูติของสมเด็จพระศรีสุริเยนทรา พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 2

2. ศิลปะสัมพันธ์ระหว่างชุมชนอัมพวากับราชสำนักสมัยรัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 2

ผลการวิจัยพบว่าชุมชนอัมพวามีศิลปะสัมพันธ์กับราชสำนักสมัยรัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 2 โดยยึดโยงจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนามดังนี้

2.1 งานจิตรกรรมบนฝาไม้เป็นภาพจิตรกรรมเขียนสีเรื่อง “ชุดงิ้ว 13” และเรื่อง “อสุภะ 10” ที่ด้านในของฝาสกัดด้านหน้าและภาพจิตรกรรมลายรดน้ำเรื่อง “รามเกียรติ์” ที่ประตูทางเข้าหอนอนของกุฏิที่ทำด้วยไม้สักทองที่วัดภุมรินทร์กุฎีทอง ซึ่งสร้างสรรค์ขึ้นพร้อมกับกุฏิโดยช่างหลวงตามพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 1 กรุงธนบุรี ในห้วงต้นรัชสมัยของรัชกาลที่ 1 ซึ่งเพิ่งเสด็จขึ้นครองราชย์และอยู่ระหว่างดำเนินการย้ายเมืองหลวงจากกรุงธนบุรีในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชไปยังกรุงเทพมหานครฯ ที่ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามด้านตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา แล้วแยกขึ้น ห่อผ้าขาว นำลงเรือจากกรุงธนบุรีมาประกอบขึ้นใหม่ที่วัดบางลิบ อําเภอมัณฑะปุณณหวัดสมุทรสงคราม เพื่อถวายเจ้าอาวาสวัดบางลิบจำนวน 3 หลัง แต่พังเสียหายไป 2 หลัง ปัจจุบันคงเหลือเพียงหลังเดียวซึ่งย้ายมาประกอบขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่งที่วัดภุมรินทร์กุฎีทองเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการมีศิลปะสัมพันธ์ระหว่างวัดภุมรินทร์กุฎีทองกับราชสำนักในสมัยรัชกาลที่ 1

2.2 งานจิตรกรรมบนฝาไม้ที่กุฏิเจ้าอาวาสและงานจิตรกรรมบนฝาไม้บานประตูที่ซุ้มประตูทางเข้าพระอุโบสถที่วัดบางแคใหญ่ รวมทั้งผลงานศิลปกรรมอื่น ๆ ในวัดบางแคใหญ่ที่เจ้าพระยาวงศาสุรศักดิ์ (แสง วงศาโรจน์) สมุหพระกลาโหมในสมัยรัชกาลที่ 2 ซึ่งเป็นราชินิกุลของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีในรัชกาลที่ 1 ได้สร้างขึ้นด้วยรูปแบบของงานศิลปกรรมแบบรักษาคติศิลปะเดิม (สมัยรัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 2) ที่นิยมสร้างในพระอารามหลวง ซึ่ง น่าจะสร้างสรรค์ขึ้นโดยช่างหลวงในราชสำนักสมัยรัชกาลที่ 2 ประกอบกับการที่หน้าบันพระอุโบสถวัดบางแคใหญ่เป็นไม้แกะสลักรูปนารายณ์ทรงสุบรรณซึ่งเป็นสัญลักษณ์ขององค์พระมหากษัตริย์ที่จะพบเห็นได้เฉพาะที่หน้าบันพระอุโบสถในพระอารามหลวงเท่านั้น สิ่งที่ค้นพบจากการศึกษาวิจัยเหล่านี้จึงเป็นหลักฐานสำคัญซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีศิลปะสัมพันธ์ระหว่างวัดบางแคใหญ่กับราชสำนักในสมัยรัชกาลที่ 2

ข้อเสนอแนะ

ควรรนำผลการวิจัยไปเผยแพร่ทั้งในรูปแบบสิ่งพิมพ์และสื่ออินเทอร์เน็ต